

Anteckningar förda vid föredrag den 1 november, Kulturhuset Kajutan, Henån.

Sverige – världen tur och retur.

Om att ge människan värdigheten åter.

Författarna Bengt Berg och Lennart Kjörling har ordet.

Arr.: Fredsrörelsen på Orust med stöd av Orust kommun och SENSUS.

*Rubrikens fokus på **människans värdighet** är en starkt uppfordrande formulering i vårt tidevarv. Under föreläsningens gång breddas och fördjupas begreppet, både genom föreläsarnas framställning men också genom publikens aktiva deltagande. Sambanden mellan mänsklig värdighet och samtidsfenomen som globalisering, marknadsekonomi, vinstmaximering, modern kolonialisering, oåtkomliga maktstrukturer, etc., framtonade efter hand mycket tydligt i all sin komplexitet. Kan de sociala rörelserna länkas ihop, världen över, och på så sätt bidra till att återskapa vår mänskliga värdighet? Kan dessa rörelserns ideologiska övertygelse om människors jämlika värde bevaras under dessa rörelserns fortsatta utveckling och etablering i en globaliserad värld?*

Föreläsarna inledde med att ge en personlig bakgrund till sina professionella erfarenheter och sitt internationella arbete inom flera folkrörelser, vilka organiserat sig mot förtryck av många slag. Genom att erbjuda åhörarna dessa två perspektiv, det personliga och det samhällspolitiska, tydliggjordes också hur stor samhörighet det finns mellan människor i många länder. Denna samhörighet fick särskild innebörd genom vittnesmålet om likheter mellan två så olika länder som Sverige och Brasilien och vidden av **Sverige – världen tur och retur** blev lätt att förstå. Författarna startar sin resa i Sverige och återvänder sedan hit tillsammans med en del av världen i bagaget, till nytta för det svenska landet. "Dom kan hjälpa oss lika mycket som vi dem!" – en betydelsefull devis.

Bengt Berg (BB) ger en mycket levande och livgivande beskrivning från sin hemort i Värmland på 50-talet. Den kvardröjande bilden av denna uppväxtmiljö är nästan sinnebilden för **mänsklig värdighet**, i djupare emotionell bemärkelse: närhet, omsorg om familj och vänner, tillgång till natur, fria men gemensamma aktiviteter, jämlika och begripliga villkor, sammanhang. Radion. Trygghet i dialekten. Dikten "Tånaglarna" ger en stämningsbild.

Lennart Kjörling (LK) är uppväxt i Halmstad i en missionsförsamling med starkt sammanhang och folkrörelsekänsla men innebar en likaså begränsande miljö, påpekar han. 1971 kom LK till Stockholm och erfarenheterna där hjälpte honom att formulera sig mer medvetet ifråga om förändringsarbete i ett samhälle. LK pekar på två i sammanhanget viktiga perspektiv, dels det som han kallar medmänsklighet, dels det mer politiskt inriktade arbetet. Den sociala rörelse, som LK kom att tillhöra, Ny Gemenskap, fortsättning på Alternativ Jul, utvecklades dock till att innebära mer välgörenhet än politisk aktivitet och LK valde därför partipolitiskt arbete. LK lämnade även denna sektor, som han tyckte präglades mer av maktkamper än politiskt förändringsarbete. Han kom, efter ett långt förberedelsearbete, att bege sig till Brasilien, Alagoas, som volontär 1997.

LK ger i sitt föredrag en levande men koncentrerad bild av en omfattande verksamhet och ett intensivt samarbete med flera olika sociala rörelser i Brasilien, Kenya, USA och Sverige. Läs gärna härom i LK:s nyutkomna bok "Sammanhangen – om sociala rörelser i Brasilien, Kenya, USA och Sverige – (Heidrungs förlag 2012). Se även recension i Flamman 2012 10 24.

LK:s beskrivning av samarbetet med de många solidaritetsrörelserna är entusiastisk och ger ett inspirerande framtidshopp – dock med insiktsfulla reservationer. För åhöraren blir det ändå nästan obegripligt, att inte hela världen och alla människor låter sig omfattas av detta goda, jämlika levnadsmönster och framför allt ideologiska synsätt med **mänsklig värdighet** som signum. Varifrån kom de destruktiva krafterna? LK formulerar ett viktigt credo för sociopolitiskt förändringsarbete, antytt redan ovan. Detta måste ske på två fronter:

dels ett här-och-nu-arbete, med lindring av misär och med ett medmänsklighetsperspektiv, dels ett mer renodlat politiskt orienterat arbete med förändrade samhällsstrukturer som mål.

I vilken form och vilket sammanhang kan dessa två fronter förenas? Folkrörelsens?

LK berättar således om ett imponerande antal folkrörelser, de hemlösa, jord- och husockupanter, etc., i de länder, där han verkat. Han ger en omsorgsfull beskrivning t.ex. av just jordlösa brasilianares kamp, för att, med lagens hjälp, får sig tilldelad rättmätig mark. MST-rörelsen blir en stark drivande kraft och förebild (**Movimento Sem Terra**, de jordlösa). Här inom denna folkrörelse förenas fackligt, socialt och politiskt arbete i en sammanhållen vision.

Solidariskt samarbete inom förtryckta folkgrupper kan få enorm genomslagskraft. I sådana folkrörelseprocesser inlemmas många stora både livsfilosofiska och samhällspolitiska frågeställningar. Men det nyvunna inflytandet måste struktureras och ansvar tagas för alla sektorer. Särskilt viktigt är, påpekar LK, att folket tar ansvar för t.ex. hela produktionskedjan, för den industri, som man bygger upp i sitt nya samhälle. Andra sektorer är hälso- och sjukvård, förlossningsvård, hantering av omfattande kvinnomisshandel, skola, ekologiskt jordbruk, kulturfrågor inte minst. Dessa teoretiska resonemang står i bjärt kontrast till den misär, som människor i t.ex. området Alagoas levde i. LK betonar, att den viktigaste förändringen, som följer av en folkrörelsens engagemang i ansvarstagande för sitt liv, är att människorna kastar av sig oket av det förakt, som eliten och delar av medelklassen uttrycker mot fattiga människor. En folkrörelsetillhörighet innebär återupprättandet av **mänsklig värdighet**. "Människorna tar makten över sitt eget liv" är ett återkommande uttryck och de blir "subjekt" med en agenda, är inte längre ett objekt, som utsätts för andras maktutövning. Detta är den djupa innebörden i att återvinna sin värdighet.

Antecknaren frågar sig då, hur den förtryckande makteliten kan återupprätta SIN mänskliga värdighet.

Det är svårt att ge rättvisa åt ett så gediget material, som den aktuella föreläsningen, genom korta minnesanteckningar.

Frågor från åhörarna formuleras efter hand, bl a om vilka svenska rörelser som kan nämnas. Text nätverket RESURS (RESpekt för de Sjukas och Utsattas Rätt i Samhället), som startade 2007, var en protest mot förändringar i sjukförsäkringen.

BB kåserar och delger oss också flera poem, som förtydligar skillnaden mellan 2000-talets nu och 50-talets retro-då och den reduktion av mänsklig värdighet, som skett fördolt och i skuggan av det framväxande folkhemmet Sverige. "Väst" tillskriver sig axiomatiskt ett utvecklings- och demokrati-överskott av mytogiska mått och inser inte, att informationsfabriken Mr Google i grund och botten reducerar människans meningsbärande kunskap. Man behöver inte kunna något, det räcker att bli känd. BB ger oss metaforen med en spik, som innebär djup och verklig kunskap och pizzan, som bilden av tunn och ytlig massinformation.

"Men världen måste vidgas", säger BB också och kåserar vidare från sin värmländska verklighet, där realskolan i Torsby gav honom det svenska språket och en mopedutflykt till Oslo blev det stora pubertetsgenombrottet, inte att förglömma smuggelresor för mjöl, smör och socker, som BB redan i sin pura ungdom deltog i. På 50-talet kunde man skapa sina egna äventyr. Numera, säger BB, köper man det mesta, allt från motion till äventyr.

Publiken vet precis, vilken underbar 50-talsepok, som BB berättar om! En mycket stor förändring har skett i vårt samhälle sedan detta decennium. Hur förena det gamla goda med det nya goda?

BB fortsätter att ge konkreta exempel, från sin hembygd, på den samhällsförändring, som således skett och som i vissa, små delar kan påminna om fräntagandet av makt över egna liv, vilket i fasansfulla termer omvittnas från de länder, som LK berättat om. Men småskaligt förekommer samma sorts fenomen även i det välutvecklade, demokratiska Sverige och BB ger ett exempel från skogsbolagens arena. På 90-talet tog BB del av statistiska tabeller över skogsnäringen, som visade kurvor över allt större uttag från stora bolags sida, Uddeholm och Stora Enso, men allt mindre utkomst för de vanliga skogsarbetarna. BB travesterar t.ex. Uddeholms slogan, "Värmland är vår hembygd, världen är vår marknad" med en ersättnings-slogan: "Världen är vår hembygd"!

Medlemmar i MST gästar Ransby i Värmland i november 2010. Detta var en verklig tilldragelse för de berörda och deltagande. Brasilianarna kunde kraftfullt gjuta liv i pessimistiska svenska småbrukare som fick ett nytt perspektiv – en ny dynamik. Ta tillbaka naturbruket! Sluta mäta all framgång i ekonomiska termer! Brasilianarna hade konkreta erfarenheter t.ex. av att åkermark köptes upp, stora arealer förstördes sedan genom både soja- och eucalyptusträdsodlingar. Det svåra för marksäljarna var förförelsen att erhålla stora summor omedelbara pengar, vilket dock på sikt omöjliggjorde en rimlig livsföring och försörjning.

Dessa aktiviteter, beskrivningar från Brasilien och andra länder, i Sverige det nybildade Naturbruksupproret , skapade en medvetenhet, insikter om förtryck, och en dynamisk utvecklingsprocess inleddes. 2012 hölls dess tredje seminarium i Ockelbo, med internationell representation. Rörelsen i Sverige erövrade efter hand ett perspektiv som inbegrep hela världen.

Föreläsarna påpekar på nytt, att ett utvecklat land som Sverige hade mycket att lära av t.ex. Brasilien. Vi måste lära oss att bli människor igen och vi måste se sammanhangen.

En åhörare ger exempel på elitens maktövertagande bl.a. genom att köpa upp, för stora summor, fastigheter i de gamla fiskesamhällena. Detta är ett exempel på behovet av just de motsatta

systemen med lokalsamhällets överhöghet och faran med motpolen, globaliseringen, där ingen har ansvar, där hela regelverket och den överordnade maktstrukturen sitter oåtkomlig, bortom den enskilda människans rättmätiga behov och inflytande.

BB:s kåserande men seriösa attityd ger åhörarna en plattform och distans till de aktuella frågorna om hur man kan definiera vad mänsklig värdighet är.

Åhörarfrågor och synpunkter rörande t.ex. lokalsamhällets eget ansvarstagande visar på ämnets stora vikt. Vårt moderna tidevarv har diffust, under en längre tid, urholkat det som ordinära samhällsmedborgare upplever som naturliga mänskliga värden.

Men den stora frågan – både besvarad och obesvarad idag – ”hur kommer vi från insikt till handling?” måste ställas oavbrutet. BB ger oss sentensen: ”Den som sår vinden får skörda stormen”, men upprepar ändå frågan, hur kommer vi från ord till handling? Samtidigt ger han drastiska exempel på att, ibland, heller inte insikter infinner sig hos oss människor, förrän vi har ”översvämningsvatten till hakan”, att bilen, som ses som en ”frihetssymbol” medför både miljöförstöring och att oljan tar slut, ”vi vet allting om hjältarna i TV-serierna men intet om grannen” – som är den, som man behöver i nöden, vi ”demonstrerar mot nedläggningen av folkets hus men går ändå aldrig dit”, osv.

(Människans motsägelsefulla karaktär är skrämmande och skrattretande på samma gång, antecknarens kommentar).

LK ger ändå åhörarna en form av konkret, positivt svar från sitt utlandsarbete och än fler exempel, främst från det konsekventa och hoppgivande arbete, som han sett inom MST rörelsen. Det viktiga är att denna rörelse bestått och utvecklats, nya former har utvecklats med t.ex. regionala, starkare kooperativ och har blivit en stor miljörelse. En åhörare påpekar att man dock måste ha en jordnära, konkret plattform att utgå ifrån, en by, marker, odlingar och liknande för att skapa en utgångspunkt för konkret verksamhet, skapande och inflytande. Det handlar om både gemensamma värderingar och gemensamma angelägenheter för att enas i en rörelse.

Åhörarna har många frågeställningar, t.ex. hur vi skall se på myten om den eviga tillväxten, att utländska investeringar nu sker i Afrika, om jordens befolkningstillväxt, om att vinster inte återinvesteras i samhället utan förflyktigas av makteliten, sambandet mellan människans värdighet och värde”, frågornas breda spektrum visar åter hur viktigt dagens tema är.

Föreläsningen lider mot sitt slut och författarna vill göra en summering. Detta är svårt, eftersom publikens engagemang med sina frågor, såsom angivits ovan, tydligt visar hur komplext ett socialpolitiskt förändringsarbete är och hur många dimensioner och infallsvinklar som sådana samhällsprocesser rymmer. Redan tidigare föreläsningar, under Fredsrörelsens tema-höst, visar på hur viktigt själva det pågående arbetet med dessa frågor är – medvetandegörandet av faktorer betydelsefulla för att bevara ett värdigt, jämlikt och demokratiskt samhälle, som befordrar människors ”empowerment”. Hur skall engagemang för fred och solidaritet upprätthållas? Risker är att nya krig startas! (Innebörden: Hur kan vi förhindra att odemokratiska ekonomiska intressen försöker återta sin maktställning genom krigsföretag som kräver obrottslig lydnad och nationell samling?). Folkrörelsernas betydelse kan inte överskattas.

Man skulle kunna beskriva den långa avslutningen på dagens föreläsning som ett "lärande samtal" mellan åhörarna och mellan dessa och podiet i en anda av samförstånd men också med modet att ställa kontroversiella frågor på sin spets. Många har läst, någon nämner t.ex. Ekonomihandboken av Sten Ljunggren, och har reflekterat och sett, hur både invandrapolitik, folkhemsförmåner, "samhällskontrakt", bristen på tid, internets utveckling och mycket annat sätter krokben för en mer, helt enkelt, människovärdig samhällsutveckling. Talet om lika värde klingar ofta tomt.

BB har ofta korta, meningsfulla sentenser och citat att föra in, som lyfter en låst fråga till en poetisk eller humoristiskt förlösande nivå, några exempel:

Många i ansvarsfull politisk position brukar säga: "Vi får inte missa tåget!". BB i sin tur brukar då fråga: "Vart går tåget?"

Red Top: "Vi har så hög levnadsstandard att få nå upp",

Göran Palm: "Vi har det bättre än vi mår",

Göran Tunström: "om att synas eller bli sedd", och om vilken ideologi, som ger de osynliga en plats.

BB: läser en egen dikt till första barnbarnet med slutorden att man måste "vakna" innan man kan se.

BB har tidigare visat fram en bok från Grönland, producerad av skolbarn och en hängiven lärare, "Havets mor" av Elisabeth Härenstam. Det finns många olika sätt att handskas med en svår livssituation. Läs boken.

Själva avrundningen av kvällen sker således med dikter och citat men även med gemensam sång, ett kulturellt inslag, som hedrar många folkrörelsers insikt om kulturens humaniserande betydelse för mänsklig växt och mognad.

Vid anteckningarna

Birgitta Edvinson

